91-1

Helmonds Heem

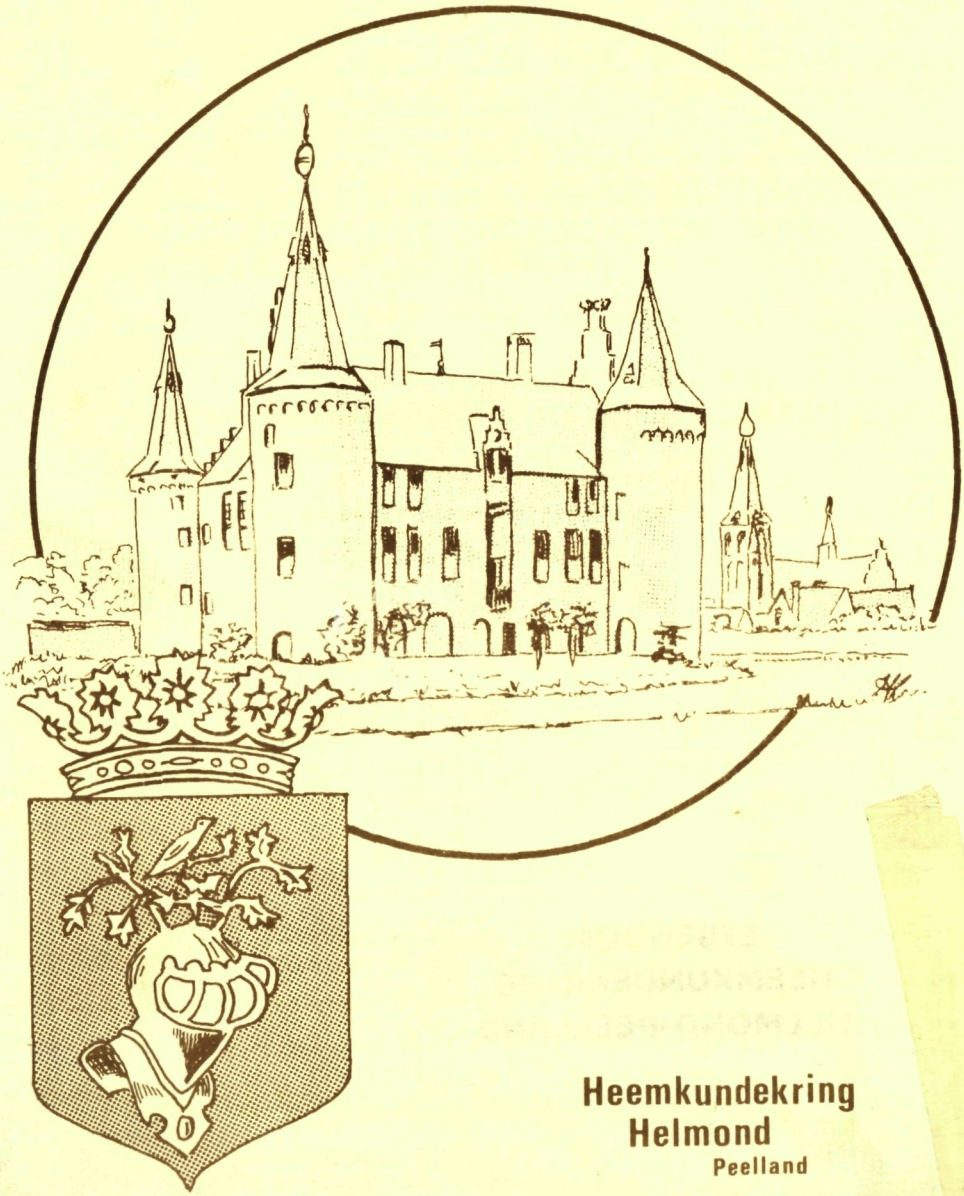

Heemkundekring
Helmond
Peelland

EIGENDOM
HEEMKUNDEKRING
HELMOND-PEELLAND

Uitgave van Heemkundekring
HELMOND
Peelland
Opgericht 24 mei 1948

3-Maandelijks Tijdschrift

****

Secretariaat en abonnementen:
J. Vogels,
Nemerlaerhof 76,
Helmond.
Tel. 04920-10348

Redactie:
Jan Zeeuwen
Sanne Vonk
Gabriël van Neerven

Redactieadres:
Joh. Bosboomstr.13
5702 VL Helmond.
Tel. 04920-51847

Kringlidmaatschap incl. abonnement:
f. 27,50 per jaar.
Abonnement zonder lidmaatschap:
f. 20,- per jaar.

Penningmeester:
T. Korporaal
Past. vd Venstr 17
Helmond.
AMRO Helmond
rek. 48.80.23.300.

HELMONDS HEEM

1991 nummer 1

zeventiende jaargang

INHOUD:

Voorwoord 3

Verslag van het archeologisch
onderzoek in het pand Kerkstraat 49
René Willems 4

De laatste jaren van Kerkstraat 49
Het goedkope winkeltje
P. Bijnen 10

Helmond-promotion: Warande aan opknapbeurt toe
Jan Zeeuwen 17

Protocollensprokkelingen
S.F. van Wetten 21

Een kijkje in de Stiphoutse school anno 1891
Teus Korporaal 25

Stadsgenote Cor Hockers 100 jaar
Jan Zeeuwen 30

Van oud tot oudste - een bijna 700-jarige stamreeks
J.C.P. Vogels 31

De Helmondse protestanten en het
herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853
Teus Korporaal 35

Christofe Butkens als genealoog
J.C.P. Vogels 42

De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen. Het redactieadres staat daarom open voor alle reacties. Ook kopij is daar van harte welkom. De redactie behoudt zich wel het recht voor stukken in te korten of aan te passen. Kopij bij voorkeur tijpen of aanleven op 5,25 inch floppydisk in WP -, FW - of Ascii-formaat.

REDACTIONEEL

'n Nieuwe lente, 'n nieuw geluid.....

Het eerste nummer van dit jaar, is om van te smullen en bevat een veelvoud aan lezenswaardige artikelen. Omdat het blad al enkele malen verzorgd wordt uit een kleiner lettertype bevat één pagina ca. 40% meer tekst dan met het oude, vertrouwde type.

U vindt in deze uitgave o.a. de opgravingen van pand Kerkstraat 49 met daaraan volgend een interessant interview met de laatste eigenaar van het 'Goedkoop Winkeltje', de heer P. Bijnen.

En natuurlijk is er plaats ingeruimd voor de oudste inwoonster van onze stad, mevrouw C.Onnes-Hockers, die haar 100e verjaardag vierde, waaraan door Helmonds Dagblad ruim aandacht werd besteed. De familie Hockers blijkt af te stammen van de Helmondse kasteelheer Jan van Berlaer.

Verder een artikel over de huidige toestand van de Warande, waaraan mogelijk iets te verbeteren is; de schepenprotokollen en een opmerkelijke visie over het genealogisch werk van de 17e-eeuwer Butkens, dat met de nodige voorzichtigheid moet worden gehanteerd.

Over de vorige eeuw zijn twee bijdragen opgenomen: 'n kijkje in de Stiphoutse school van meester de Kort en de reaktie van de protestanten op de invoering van de bischoppelijke hiërarchie in 1853.

Wij wensen u veel leesplezier.

De redaktie

VERSLAG VAN HET ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK IN HET PAND KERKSTRAAT 49

Door René Willems.

Pal tegenover de Lambertuskerk in de Kerkstraat stond tot eind 1986 "het goedkope winkeltje." Een pand dat in de vorige eeuw als tabakspakhuis is gebouwd. Het uit drie verdiepingen en een zolder bestaande pand is later tot winkel/woonhuis verbouwd en enkele jaren geleden gesloopt.

Wie iets meer te weten wil komen over huizen en hun eigenaars kan gegevens vinden in het kadaster. Dat is opgericht in 1832. Voor onderzoek dat verder terug gaat, moeten andere bronnen worden geraadpleegd. Te denken valt daarbij aan de schepenbank, het notarieel archief en de cijnsboeken. Verder terug in het verleden zijn gegevens alleen nog beschikbaar per perceel.
Uit gegevens van het gemeentearchief, blijkt dat dit perceel tot in de tweede helft van de vijftiende eeuw als hof met hofstad in gebruik is geweest. Daarna is hier het eerste gasthuis van Helmond gebouwd.[1]

De tot op heden laatste bebouwing van Kerkstraat 49, resp. sectie D nrs. 411 en 412, stamt uit 1873 toen de gebroeders J. en N. van Griendsven daar een fabriek en tabakskerverij bouwden. In 1932 vestigde de familie Bijnen-Sanders zich in het pand met het goedkope winkeltje. In 1953 volgde verbouwing tot twee winkel-woonhuizen en in 1955 werd een bergplaats aangebouwd. Het gebouw werd in 1978 onbewoonbaar verklaard.

De bebouwing van voor 1873 werd bij het transport van de nalatenschap van Francis Stollaerts aan Paulus Verhoeven (5 mei 1773)[2] als volgt omschreven: "Huis staande alhier tegenover den thoorn in de Kerkstraat met de hof daarbij gehorende oft gebruikt werdende, gelegen alhier buiten de Hoogeindse poort en soo als de voors. huisinge en hoff thans in huure en gebruik is bij Jacobus de Wit en Isabella Simonds met het secreet daar agter en omtrent de helft van de erve van de huisinge gekocht bij Evert Eynhouts is afgepaalt gelegen nevens erve d'een sijde van het huis de Kerkstraat, d'ander sijde de voors. erve op plaats van Evert Eynhouts."

Op het goed rustte een cijns van 1 stuiver en op de hof een van 2 duiten. De opbrengst uit huur bedroeg in genoemd jaar F.17,- van Jacobus de Wit en F.11,- van Isabella Simonds.
Bij verkoop van het goed op 31 augustus 1801[3] door Andries Nooten aan Nicolaas van Griensven bedroeg de koopsom *f* 390,-.

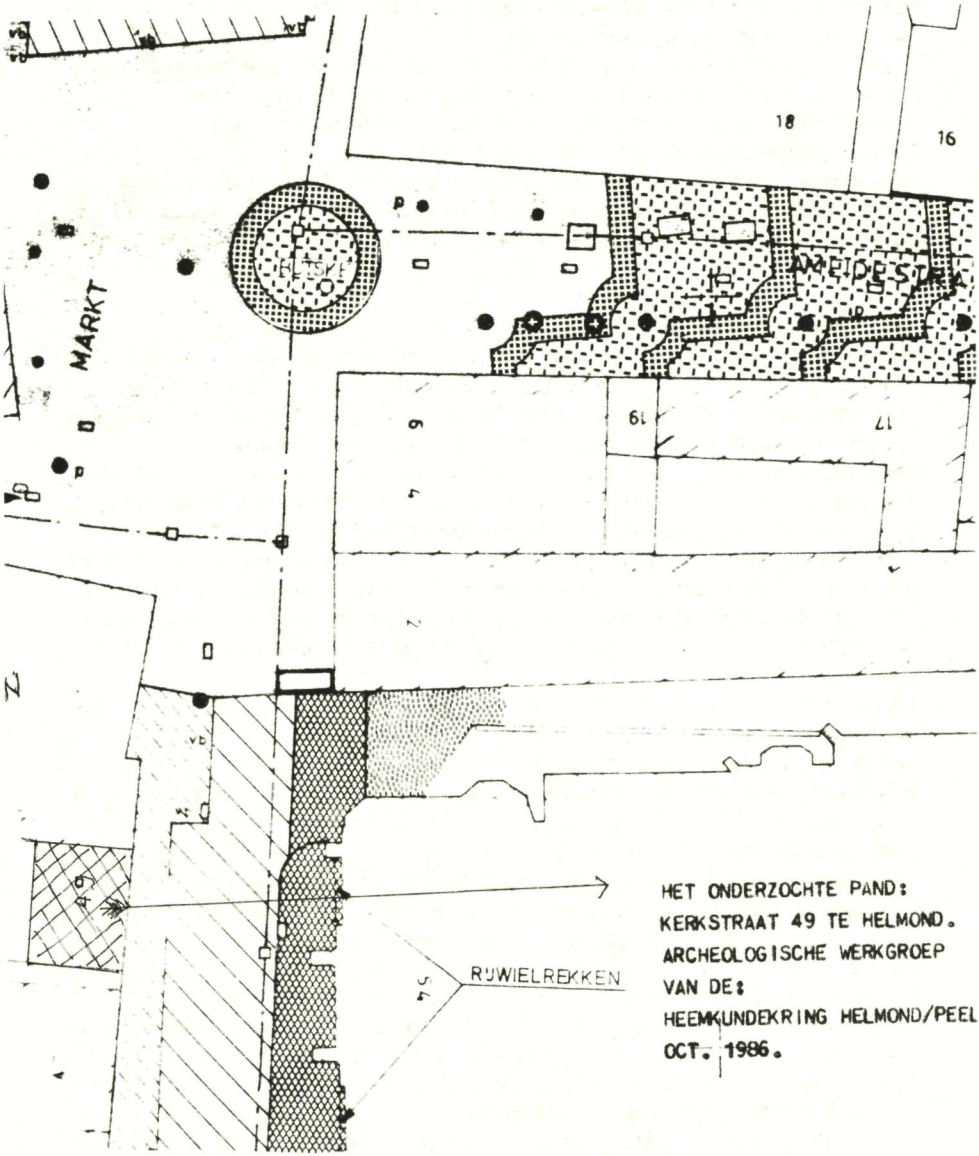

HET ONDERZOCHTE PAND:
KERKSTRAAT 49 TE HELMOND.
ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP
VAN DE:
HEEMKUNDEKRING HELMOND/PEEL
OCT. 1986.

Over de oorsprong van de bebouwing in de Kerkstraat zijn weinig gegeven bekend. De wortels van Helmond liggen aan de overkant van de Aa, in De Haag. Een vermelding over de oostkant van de Aa komt pas in de 14e eeuw voor. Op dat moment ligt in de Kerkstraat (toen nog Huiskensstraat genoemd) een Gasthuis. Rond 1455 wordt de parochiekerk van De Haag naar de Kerkstraat verplaatst. De oudste geschreven bron waarin de Kerkstraat genoemd wordt, dateert van 1395.
Juist omdat over de oudste geschiedenis van de stad nog veel onbekend is, en de kans klein dat nog veel geschreven bronnen boven water komen, biedt archeologisch onderzoek de enige methode om onze kennis aan te vullen.

Archeologisch onderzoek

Na overleg met de eigenaar van het gebouw is de archeologische werkgroep onder leiding van wijlen de heer Duquesnoy allereerst het pand gaan inspecteren. De begane grond en de verdieping bleken archeologisch gezien niet bijster interessant. De eerste verrassing kwam op de zolder. Daar bleek uit de spanten en de bevestigingen daarvan, dat deze veel ouder zijn dan het gebouw waarop deze dakconstructie stond. Blijkbaar is bij de bouw gebruik gemaakt van de balken van een oudere dakconstructie.
Onder vrijwel het gehele gebouw liep een kelder. Deze ging ongeveer twee meter de grond in en dat leek aanvankelijk een teleurstelling omdat dan de op 1.90 liggende dekzandlaag verstoord zou zijn. Toch werden wat proefgaten gemaakt om te zien hoe de kelder gebouwd was en wat daaronder zou zitten.
De kelder was door een scheidingsmuur in twee ruimten verdeeld, een noordelijk en een zuidelijk. De vloer van de zuidelijke kelder bestond uit zwarte tegels van 20 x 20 cm en vier centimeter dik. Daaronder kwam een laag geel zand van 6 - 8 cm en een tweede vloer van handgevormde bakstenen, ca. 23 x 11 x 6 cm groot. Daar weer onder lag een laag geel zand en puin.
In de noordelijke kelderruimte (aan de Marktzijde) lagen geen tegels. Voor de rest bleek in de proefsleuf van achtermuur naar Kerkstraat de ondergrond gelijk aan de graving in de zuidelijke kelder.
Bij de zijmuur aan de Marktzijde werden echter geheel andere gegevens blootgelegd. De bouwlaag bestond hier uit zwart zand gemengd met puin. Onder die bouwvloer lag geen dekzand maar zeer vet zwart zand, dat tot ongeveer 80 cm diep bleek te gaan. Pas daaronder begon het dekzand. Na het verwijderen van de bouwlaag bleek dit vetzwarte zand een groot deel van de hoek Markt/Kerkstraat (noord-oost) te bedekken.
Uit ca 40 centimeter dikke laag van zwart zand kwamen enige scherven van Rijnlands steengoed te voorschijn. Het zijn twee halsfragmenten, waarvan een met aangezet band-oor vlak onder de mondrand. De hals is versierd met elf sterk geprofileerde draairingen. Verder is een groot buikfragment

gevonden dat aan de buitenkant van bruin gekleurd zoutglazuur voorzien is. In de klei zitten onreinheden en blaasjes, waaruit geconcludeerd kan worden dat de kan bij het draaien en bakken onzorgvuldig behandeld is.
Onder de zwarte opvullaag kwam een 25 cm dikke laag voor, die bestond uit zwart zand gemengd met turf en boomschors in een verhouding van 3:2:1. Daarin werd een bewerkt stuk hout met een lengte van 40 cm gevonden. Helemaal onderin de laag werden fragmenten grijs aardewerk gevonden, waarschijnlijk Paffrathwerk. De scherven zijn de restanten van een kogelpot met omgeslagen mondrand.
De ingraving blijkt van jonger datum dan de verkleuringen in het dekzand. Bovendien ligt de onderste opvullaag schuin in de ingraving. Uit de opgravingsgegevens, gecombineerd met gegevens uit het archief, zou kunnen worden afgeleid dat hier een put is gevonden, opgebouwd uit turf. De put kan een beerput zijn geweest, in gebruik in het begin van de 14 eeuw en in de eerste helft van de 15e eeuw afgebroken.
De ingraving liep door onder de noordelijke zijmuur (Marktzijde) en kon (daardoor) niet verder onderzocht worden.

Nog twee putten

In de eerste kelder (5.40 x 3.80 m) kwam al bij de eerste spaden een ingraving te voorschijn. Het bleek hier eveneens om een put te gaan. Ditmaal kwam een stenen put te voorschijn, met een doorsnede van 1,45 m. De put was van boven dicht gemetseld met een stenen koepel waaruit in het midden bovenop een gietijzeren pijp stak met een doorsnede van 9 cm. Aan de linker zijkant was een loden pijp van 5 cm ingemetseld.
Uit de steen waaruit de put was opgemetseld, bleek deze niet ouder te zijn dan het huis waarin de put zich bevond. Wel was de put opgemetseld met zeer slecht gemengde kalkmortel. Op ongeveer 1 meter diepte kwam het grondwater te voorschijn. Van de buitenkant af vaststellen hoe diep de put was beek dus onmogelijk. Besloten werd de koepel te openen.
Daarna bleek dat de loden pijp verder doorliep de put in en dat in de put tenminste 1,20 m water stond. De fa. Van de Westerlo was zo vriendelijk gratis een pomp ter beschikking te stellen, waardoor het water uit de put kon worden verwijderd.
De loden pijp bleek toen zelfs door te lopen tot in het zand onder in de put (op 1,80 m onder de putrand, exclusief koepel). Het zand werd vervolgen uitgegraven, waardoor bleek dat de pijp eindigde op twee meter diepte. Het einde was met een houten stop dichtgemaakt en in de pijp waren verschillende gaten geboord. Het geheel ziet eruit als een filter. Het is dus aannemelijk dat de put als drinkwaterput in gebruik is geweest, in combinatie met een pomp ergens in het gebouw.
Bij verder graven bleken de stenen op een diepte van 2.15 (4.60 onder het huidige maaiveld) los te zitten, waardoor met het grondwater zand en bij verder graven zelfs de stenen zelf de put in stroomde. Om instorting te voorkomen moest verder uitgraven worden gestaakt bij de 34ste steenlaag.

Verder graafwerk aan de buitenkant van de put liet zien dat tegen de 'achterkant' een nieuwe ingraving zat. Deze leidde naar een derde put, bestaande uit een houten ton met een doorsnede van tachtig centimeter. Daar de put onder een ruim een meter dikke puinlaag zit, die onder de fundamenten van het huis doorloopt, is het waarschijnlijk dat de houten put ouder is dan de stenen put. Aan de zuidzijde was de houten put gerepareerd door een er tegenaan gemetselde stenen muur. Ook deze put was gedeeltelijk volgelopen met zand. Omdat de ton geheel onder het grondwaterniveau lag, was het ondoenlijk de put precies in te tekenen. Wel werd een ronde houten deksel gevonden, net boven het erin gelopen zand. Waarschijnlijk gaat het hier dus om een poepdoos of in goed Helmonds 'ut heuske'.

Het onderzoek door de archeologische werkgroep bewijst opnieuw dat het altijd de moeite loont om onderzoek te doen in en onder de oudere huizen van de stad. In dit geval werd in overleg met eigenaar en sloper daarvoor ruimte gemaakt. Afspraken met de sloper om voorzichtig te slopen zodat ook buiten de muren t.z.t. verder onderzoek kan worden gedaan zijn daarbij ook van belang. Onder het pand tegenover de Lambertuskerk bleken drie gaaf bewaarde putten uit verschillende perioden te wachten op opgraving en onderzoek.

De put van turf valt de dateren van 1300 tot 1500. In de loop van de vijftiende eeuw is de put zeer grondig afgebroken. Dit is te merken aan de verstoring van de turf. Alles wijst erop dat het hier om een beerput gaat.
De houten put is zeker een beerput geweest. Uit de reparatie met een stenen muur valt af te leiden dat deze put lang in gebruik moet zijn geweest. Het aardewerk in de put komt uit de 17e tot 19e eeuw en bevond zich tussen het puin waar de put mee vol was gestort. Aangenomen kan worden dat de put niet meer door de bewoners van het huidige pand is gebruikt, daar de afstand van beerput tot waterput minder dan 50 cm bedraagt.
De stenen put met koepel zal naar alle waarschijnlijkheid een drinkwaterput met pomp geweest zijn. Deze zal waarschijnlijk tegelijk met het huis in de negentiende eeuw zijn opgemetseld.

Na het archeologisch onderzoek door de werkgroep in 1986, is het pand gesloopt. Het perceel ligt anno 1991 nog altijd braak. Inmiddels is ook het belendende perceel gesneuveld.

NOTEN:

1. Zie hiervoor het onderzoek naar de H. Geesttafel door mevrouw Demarteau in het GAHm.

2. GAHm, Rechterlijk archief inv.nr. 291, fol. 151.

3. GAHm, Rechterlijk archief inv.nr. 299, fol. 60.

DE LAATSTE JAREN VAN KERKSTRAAT 49
HET GOEDKOPE WINKELTJE

Door Piet Bijnen

Het leek de archeologische werkgroep een goed idee om de laatste bewoner(s) van een huis dat gesloopt is/wordt hun verhaal te laten vertellen. Wellicht dat in de toekomst ook andere (ex)bewoners van te onderzoeken panden aan het woord kunnen komen. In onderstaand verhaal is de heer P. Bijnen aan het woord. Hij heeft 47 jaar textielwinkel Het Goedkope Winkeltje in de Kerkstraat nr.49 uitgebaat.

"Ik ben in 1932 in het huis Kerkstraat 49 komen wonen. Ik was toen getrouwd met Berta Sanders uit de Paterslaan. Voor we in het huis kwamen wonen, was daar de sigarenwinkel van de Hr. Korsten gevestigd. De Hr. Korsten, die vrijgezel was, bewoonde het huis samen met zijn zuster. Beiden zijn naar Breda verhuisd waar ze een nieuwe sigarenwinkel hebben opgezet. Ikzelf werkte tot 1932 in de meubelzaak van mijn vader op de Markt en verdiende daar *f* 25,- per week. Dit was voor die tijd, midden in de crisis, een groot bedrag. In 1934 vertelde ik mijn vader, dat het mijns inziens niet mogelijk was om met de meubelwinkel voor twee gezinnen een weekloon te verdienen. Mijn vader vroeg toen wat ik dan wilde gaan doen om aan de kost te komen. Ik antwoordde hem dat ik op eigen benen wilde staan.
Enige tijd later was ik drie kisten aan het maken toen mijn vader de werkplaats binnenkwam en vroeg wat ik met die kisten ging doen. Ik zei hem dat ik daarmee met textielwaren de markt op wilde gaan. Dat mijn vader het met deze gang van zaken niet eens was kon ik duidelijk merken aan zijn antwoord. Hij antwoordde: "Dor bende toch nie van vortgekomme." Hij bedoelde daarmee dat we eigenlijk tot de middenstand behoorden en dat marktkooplieden in die tijd hiertoe niet gerekend werden.

Mede door de steun van mijn vrouw Berta, die bij de Hema in Eindhoven werkte, zijn deze plannen toch doorgezet. Ze hield veel van de textielverkoop. Omdat werken op de markt met zich meebrengt dat men zich gemakkelijk moet kunnen verplaatsen, werd een motor aangeschaft. Dat werd een F.N., een motor van Belgisch fabrikaat.

Al doende leren

Het werk op de markt viel in het begin zwaar tegen. Ik had dit werk nog nooit gedaan en kende de kneepjes van het vak niet. Al doende heb ik veel geleerd op textielgebied. De verhoudingen tussen de marktlieden onderling waren toen zeer goed. Ze kwamen ooit bij me en zeiden dat ik bepaalde dingen veel te duur inkocht en ze wezen me waar ik de textiel voor de markt moest inkopen. Ze leerden me dat textiel voor de markt andere

Piet en Bertha Bijnen-Sanders
(Foto Pierre v.d. Meulenhof)

waar was dan de textiel die in een winkel verkocht werd. Hoe zwaar het werk op de markt was, kan ik wel aan de hand van een voorbeeld uitleggen. Het gebeurde regelmatig dat twee markten op een dag aangedaan moesten worden, zoals 's morgens de markt in Gemert en 's middags de maandmarkt in Tilburg. Dit waren voor die tijd behoorlijke afstanden om met de motor af te leggen. Dat betekende ruim voor de aanvang van de markt aanwezig zijn, om de waren op de kraam uit te stallen, dan de verkoop en weer inpakken en wegrijden naar de volgende markt waar dezelfde procedure zich herhaalde.

Het Goedkope Winkeltje

Deze naam is in Augustus 1936 ontstaan. Toen we met een aantal kennissen uit waren in de stad (tijdens Helmond kermis), kwam het gesprek op de winkel. Want deze moest toch een naam krijgen. Daar in die tijd bijna niemand geld had en dus alles zeer goedkoop verkocht moest worden, werd de naam "Het goedkope winkeltje" genoemd. Het leek ons een naam die goed in de geest van die tijd paste.
Intussen waren we ook begonnen met confectioneren, onder andere het maken van schorten in de diverse soorten die toen werden door de verschillende beroepsgroepen gedragen werden. De winkel was toen wel een stuk gezelliger als nu de sfeer in de grotere winkelbedrijven. Daar de mensen toen nog tijd genoeg hadden en niet zo gehaast als nu, kon het gebeuren dat bepaalde klanten hier hele levensgeschiedenissen aan mijn vrouw en mij, maar ook aan in de winkel getroffen familieleden of kennissen uit de doeken deden. Daar de winkel te klein was om er enkele paskamertjes te bouwen, was de keuken overdag ook als paskamer in gebruik.
In 1939 waren mijn vrouw en ik zo ver met de winkel en de marktwerkzaamheden dat we behoorlijk de kost konden verdienen. De naam van de winkel was inmiddels in Helmond en omgeving zeer goed bekend.

Dat jaar begon het ten oosten van onze grenzen behoorlijk te rommelen. Toen ik in september 1939, 33 jaar oud, opgeroepen werd voor de mobilisatie, was dat voor mij eigenlijk niet zo nodig. Daar ik sergeant was, ontving ik toen *f* 42,- traktement, terwijl een weekloon van *f* 18,50 een goede kostwinning was. Men kon hier royaal van leven. Terwijl ik in dienst was, ging thuis de winkel onder de leiding van mijn vrouw Berta gewoon door.
Toen in 1940 de Duitsers hier waren, ik heb het gelukkig overleefd in de buurt van de Moerdijkbrug, was er geld genoeg. De Duitsers konden zo veel geld hebben als ze wilden, wanneer er niet genoeg was lieten ze het gewoon bij drukken. De toestand in Helmond was toen even beroerd als in de rest van Nederland. De zaken die nodig waren om te leven, zoals voedsel e.d., waren zeer moeilijk te verkrijgen. Degenen die deze in grote hoeveelheden voorradig hadden, plaatsten deze op de zwarte markt of sloegen deze op in verborgen plaatsen in afwachting van betere tijden.

Daar er tijdens deze tijd alleen maar waren konden worden verkocht, die duidelijk van mindere kwaliteit waren, had ik schatrijk kunnen worden wanneer ik mijn textiel, welke nog van voor oorlogse kwaliteit was, op de zwarte markt had verkocht. Ik hoefde dan maar op mijn stoel te gaan zitten en had geld genoeg verdiend als ik dit gedaan had. Maar ik heb mijn waren welke in winkel en magazijn aanwezig waren, gewoon aan de mensen verkocht. Dit heeft voor mij het voordeel gehad dat de mensen die toen klant waren, na de bevrijding steeds bij mij in de winkel terug kwamen.
Omdat het zoals ik voorheen al verteld heb, zeer moeilijk was om aan textiel van goede kwaliteit te komen, was het voor mij een geluk dat ik op een plaats in Limburg toch nog genoeg van deze textiel kon bemachtigen. De waren werden in het begin van de week opgehaald en dan op vrijdag in de winkel verkocht. Omdat mond op mond-reklame altijd de beste methode is geweest, wist binnen de kortste keren heel Helmond en ook de verre omgeving dat er op vrijdag in "Het goedkope winkeltje" nog textielwaar van goede kwaliteit verkrijgbaar was. Op den duur was het op vrijdag zo druk in de winkel dat zelfs achter de toonbank geen plaats meer was.
Na overleg met de commandant van de gemeentepolitie werd toen besloten om een agent in te zetten die de klantenstroom in goede banen te leiden. De eerste keer dat deze politieman aanwezig was, liep toch nog alles in het honderd en werd de arme agent op een gegeven moment ergens in de hoek van de winkel weggedrukt. Toen ik hem vroeg waarom zijn optreden geen enkel effect op de menigte had antwoordde deze: "Het is zeer moeilijk om deze rij mensen in goede banen te leiden. Overal waar ik druk of duw voelt het zo zacht aan." De meesten van mijn klanten waren namelijk vrouwen.

Op het moment dat de Duitsers de Nederlandse militairen gingen interneren heb ik mij niet gemeld. Vanwege de razzia's voor de Arbeitseinsatz was het veiliger 's nachts niet thuis te slapen. Ik had het geluk dat ik daarvoor terecht kon bij de Fam. V.d Burgt op de Markt, die daar een boekhandel hadden. Tot zover de tijd die men nu de Tweede Wereldoorlog noemt. Toen in Mei 1945 die duistere periode voorbij was, is de toestand na een langzame start vrij snel beter geworden. De eerste jaren waren verschillende dingen wel nog moeilijk verkrijgbaar.

Zelf produceren

Na de oorlog ben ik me meer gaan toeleggen op de productie van de waren welke in de winkel verkocht konden worden. Het zelf maken van producten was goedkoper dan inkopen bij de grossiers. In die tijd kwamen de nylonkousen voor dames in de mode. Ook deze werden in de winkel verkocht en omdat het toen nog niet zo'n wegwerpmaatschappij was als nu, werden deze kousen gerepareerd als er ladders in kwamen. Voor dit werk hadden we dan ook twee vrouwen aan het werk.

Vanaf 1946 begon ik ook met zelf de patronen te ontwerpen en te maken voor verschillende textielproducten, zoals voor carnavalsartikelen en later ook voor schorten en nachtkleding. De patronen werden bewaard op de 2e verdieping van het huis en binnen de kortste keren waren het er zoveel dat de hele verdieping vol hing met patronen.
In die tijd had ik al verschillende thuisnaaistes die voor me werkten. Vooral in de tijd vlak voor carnaval waren deze voor me aan het werk. Boerenkielen waren het meest gevraagde artikel dat toen door de thuisnaaisters gemaakt werden. Het zelf maken van textielgoederen ging zo goed, dat ik deze aan grossiers kon gaan leveren. De boerenkielen werden toen vooral naar Den Bosch geleverd, aan een grossier aldaar. In die stad werd al veel eerder carnaval gevierd zoals het nu hier het geval is en daarbij werden vooral boerenkielen gedragen.
Een nadeel van het huis was dat de grond die bij het huis hoorde te klein was om een opslagplaats te bouwen. Daarom was de 2e verdieping snijkamer, patroonkamer, opslagruimte en voorraadruimte tegelijk. Dit hield in dat wanneer een klant iets vroeg wat niet in de winkel aanwezig was, dit steeds op de 2e verdieping gehaald moest worden.
Wat later ging ik me steeds meer op werkkleding specialiseren, overalls, werkschorten e.d. Dit hield in dat het grootste deel van de Helmondse bevolking wel eens bij me is geweest om een overall of schort me te passen. Omstreeks 1966 was ik de enige in de stad die nog werkkleding in de winkel verkocht. Dat had als gevolg dat ik er verschillende grote klanten bijkreeg, zoals de gemeente, ambachtschool en verschillende fabrieken. In 1971 werd ik 65 jaar en ben toen gestopt met het maken van boerenkielen. Dit werd voortgezet door de man van mijn dochter en de winkel bleef gewoon open. Mijn vrouw en ik hadden nog veel plezier in dit werk en waarom zouden we dan niet doorgaan, niet waar?

Sloop

Toen voor ons het bericht kwam dat we met de winkel moesten stoppen omdat het gebouw afgebroken moest worden, was dit in eerste instantie een zaak waaraan we toen bijlange nog niet dachten. Ik was toen 47 jaar winkelier geweest en 73 jaar oud. Maar ja, op 15 sept. 1978 viel het doek voor het goedkope winkeltje. De winkeldeur ging voor altijd op slot.

Spoedig daarna ben ik verhuisd naar de Molenstraat, wat niet meeviel. Daar het niet mogelijk was om een huis in de binnenstad te huren, hebben we het nieuwe huis gekocht, wat op 73 jarige leeftijd nog een hele rompslomp is.
De tijd dat ik samen met mijn vrouw in de Kerkstraat gewoond heb is zeer goed geweest. Mijn vrouw en ik hebben samen 5 kinderen gehad, twee zonen en drie dochters. Deze zijn gelukkig allen goed terecht gekomen.

Achteraf bekeken heb ik het nog vrij lang volgehouden met mijn winkel in de Kerkstraat, als je weet dat het buurhuis op nr. 47 de volgende functie's heeft gehad: eerst woonde daar juwelier De Roy, toen kwam er de Hanse Bank, daarna woonde er kapper Nooyen in. Weer later was er de Meubelzaak van Robertie gevestigd, daarna een zaak in autobenodigdheden en tenslotte het Yoegoslavisch restaurant wat er nu nog gevestigd is.

Het is jammer dat een zaak als de mijne, waar zoveel dagelijkse kleding te koop was, is opgehouden te bestaan. De mensen wisten dat ze voor allerlei zaken bij ons terecht konden, zoals overals, schorten, onderkleding (vooral de lange onderbroeken en gemoltoneerde damesslips, welke in zomer net zoveel verkocht werden als in de koudere jaargetijden), kousen, sokken enz. enz. Wanneer de winkel niet gesloten had moeten worden, was ik beslist nu nog achter de toonbank te vinden."

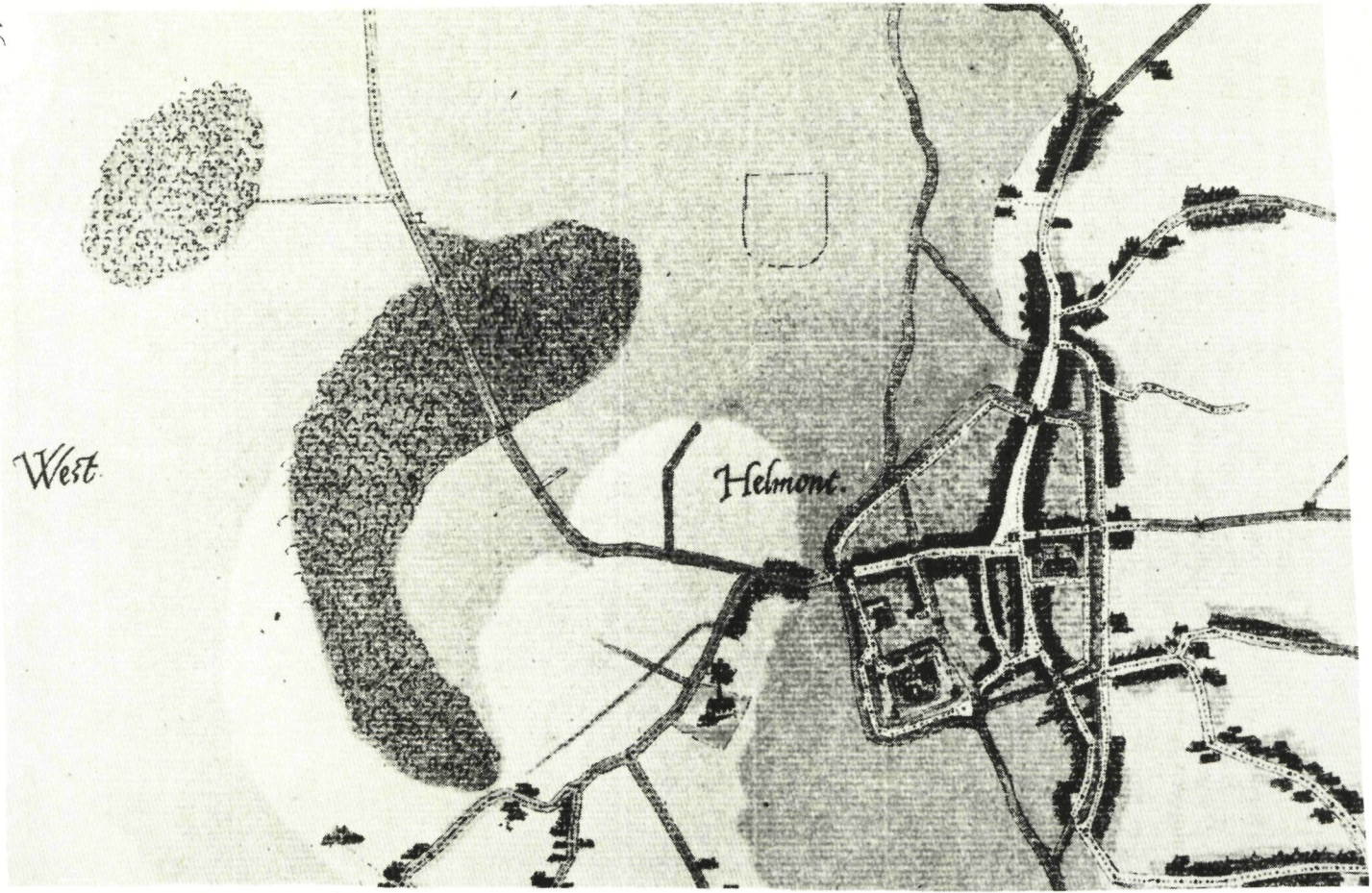

Kaart van Jacob van Deventer, 1543

HELMOND-PROMOTION: WARANDE AAN OPKNAPBEURT TOE

Door Jan Zeeuwen[1]

Ruim een maand geleden heeft de afdeling Culturele Zaken van de gemeente Helmond voorgesteld om stadspark en warande voor bezoekers nog aantrekkelijker te maken door het plaatsen van beeldhoudwerken. Dat laatste moet wel betrekking hebben op de warande, want in de kasteeltuin staan al beelden van onder andere Maillol, Desmet, Dodeigne en Storms; kunstenaar met faam. Jammer is wel dat daar het Helmondse of tenminste regionale aspect ontbreekt. Beelden van een Boetzkes, Vlemmings, Reniers zoek je bij het kasteel tevergeefs.

Een stadspark met niet alleen beeldhouwwerken, maar bovendien een juweel van een kasteel, een prachtig parkje vóór de ingang en in de zomer een bloemenweelde. Voor beide wandelparken samen is een totaalbedrag van f 25.000.-- gereserveerd: een habbekrats als je de prijs van één behoorlijk beeld als maatstaf neemt. Uit veiligheidsoverwegingen zou het dan in onze kasteeltuin moeten worden geplaatst, omdat de warande te weinig toezicht biedt.

Maar zou het aanzien van de warande niet meer gebaat zijn met een verfraaiing van het natuurlijke hart van het park: de vijver midden in het bos. Met een vernieuwde poort, een hekje, een bloemenperk en grotere zorg voor de graven op het eilandje. Het centrum van de warande is nu vrij vervallen en maakt vooral in de winter een desolate indruk. Een grote opknapbeurt zou daarom verfrissend zijn en mogelijk doeltreffender dan beelden plaatsen. Beelden gaan tegen de bossen bijna verloren. De kans op beschadiging of diefstal is levensgroot aanwezig.

De naam Perck, Parric of Warande komt al voor als een stokoud Helmonds wandelpark, dat in een wisselbrief van 5 juli 1314 wordt genoemd. Een warande is oorspronkelijk een terrein van met hekken, heggen en sloten als grens. Daarbinnen groeide op ongeveer honderd bunder een wildernis van bos en heide waarin door de kasteelheer -de het gebied in eigendom heeft- regelmatig konijnen werden uitgezet om als jachtgebied te dienen.[2] Om toezicht te houden werd al vroeg een bewaker aangesteld: een Jan de parricmeester van Stiphout in 1397. Er waren immers meer kapers op de kust, want de Helmonder was een befaamd stroper.

Mogelijk werd voor die zondige stadsgenoten gebeden door de kluizenaar wier woning vlak tegen de warande stond. Het kluizenaarsbestaan werd immers gekenmerkt door gebed en een gelofte van kuisheid, armoede en gehoorzaamheid. De kluizenaar woonde bij de warande met toestemming van de kasteelheer. op 5 september 1691 stond Van Cortenbach namelijk aan Joost Willem, kluizenaar, toe een kluis te bouwen. In 1702 ging deze zelfde Jan Willem samenwonen met een Gerard van Outvoort uit Grave om een soort communiteitsleven te leiden.
Aan het einde van de 18e eeuw verlaat de laatste kluizenaar[3] zijn woning en verrijst op die plaats een jachthuis voor de heren van helmond, dan de familie Wesselman. Het jachthuis vormt een uitspanning tijdens de jacht op wild. In 1910 werd het pand verhuurd aan baron van Hardenbroek. Sedert 1935 was daar theeschenkerij De Kluis gevestigd, geëxploiteerd door o.a. de familie Hoedemaker. De slechte toestand van het gebouw noopte in 1961 tot afbraak. Het bekende restaurant De Hoefslag zou haar plaats innemen en op culinair gebied een visitekaartje voor Helmond overhandigen.

Maar in de afgelopen eeuwen was in de Warande niet alleen sprake van kluizenaars, een jachthuis of een theeschenkerij. In de 16e eeuw was er een steenoven gesitueerd die rond 1548 moet zijn aangelegd. Eigenaar was Jan Coppens van Turnhout, die aan kasteelheer Cortenbach een aantal ovens leverde.
Merkwaardig genoeg werd in latere tijd in het zicht van de warande een steenfabriek gevestigd, met als directeur de heer Van Grootel. Binnen die oude muren vond inmiddels restaurant De Brikketerie een onderkomen, naast een culinair trefpunt een expositieruimte voor beeldende kunstenaars.

In de loop de eeuwen is de warande van plaats en omvang veranderd. Het eerste park lag verder naar het zuid-oosten en de graslanden daarvan werden -tegen vergoeding- door de inwoners van Helmond gebruik voor het scharen (weiden) van vee. Later werden die weiden verpacht, samen met de gevallen eikels, een belangrijke aanvulling op het veevoer.
In de loop van de 16e eeuw verdween het oude park en in 1656 werd het nieuwe park aangeplant. Rond 1775 moet de warande min of meer haar huidige vorm hebben gekregen, zoals de gemeente het in 1929 aankocht.
De omvang van de huidige warande is een stuk geringer dan aangegeven op de kaart van Jacob van Deventer, de bekende tekenaar van stadsplattegronden. In zijn tijd (ca. 1540) loopt de warande van boerderij De Hulsbosch aan de Mierloseweg tot aan de huidige Willemstraat. In het noorden werd het bos begrensd bij boerderij De Gistelse hoeve, op de plaats van het huidige Gistel. Met de verplaatsing is de warande behoorlijk afgekalfd. Wat resteert is niettemin toch nog een wandelpark van behoorlijke omvang, fraai gelegen in een groene randzone.

Voormalig jachthuis De Kluis van fam. Wesselman

Laan in de warande, ca.1900

De gemeente Helmond wil haar stad promoten, mede door verfraaiing van onze wandelgebieden. Een goed idee. Daarom zou het mogelijk beter zijn het zwaartepunt, wat de warande betreft, naar het hart te verleggen. Naar de vijver. Eromheen en erbinnen.

NOTEN:

1. De gegevens voor dit artikel zijn grotendeels ontleend aan Frenken. Aanvuling is gevonden in P. en A. van Alphen "Helmond van plaggenhut tot paalwoning".

2. De hertog van Brabant had zich alleen het recht voorbehouden om in de warande zelf te mogen jagen, al is het alleen maar op reigers.

3. Jan de Keyser en Thomas Couwenberg. De laatste woonde nog in 1791 in de kluis. (Van Alphen, pag. 34).

PROTOCOLLENSPROKKELINGEN

Door S.F. van Wetten.

Een heel enkele keer duikt een notariële akte op in de schepenprotocollen. Mechteld, dochter van de schout van Peelland, wilde (of moest?) in het klooster ter Hage intreden. Een schout was niet onbemiddeld, en dat was maar goed ook, anders had Mechteld de gelofte van armoede niet kunnen afleggen. Een donatie van drie erfmud rogge is tenslotte niet niks.

De tekst van de akte luidt:
"Int jair ons Heren dat men screff dusent vijffhondert ende twintich opten vierden dach novembris der maent tusschen negen ende thien uren voirmiddach oft dairomtrent sijn gecompareert ende lijffelic verschenen in properen personen voir mij, notarius ende getuigen hieronder gescrevene:"
heer Peter van Mechelen, priester van het convent van Onze Lieve Vrouw tot Helmond in de Hage, en Jan Coninck, schout van Peelland. De eerste accepteert en neemt aan Mechteld, de dochter van de schout, van de eerste bedde (=uit het eerste huwelijk), tot de kloosterorde. Schout Jan doneert in ruil (en zal dat laten bevestigen voor de schepenbank van Den Bosch), drie erfmud rogge.
Getuigen zijn de monnik Jan soen Claus Spierinck Claus soen, en Claus van Malsen Claus soen.

Het klooster in de Hage, waarvan de kapel in feite de oud(st)e Helmondse parochiekerk was, werd bevolkt door zusters Augustinessen. Mechteld kan nog hooguit 23 jaar in dat kloostergebouw doorgebracht hebben, want in 1543 werd het 'cloester ter Haeghe' in brand gestoken. Maarten van Rossum, de gevreesde Gelderse veldheer, was in aantocht, en het was voor Helmond en vooral voor de nonnen beter dat de visite uit Gelre elders heil en onderdak zocht.

Armenzorg
Verschillende instanties namen de armenzorg in het middeleeuwse Helmond voor hun rekening. De gilden hadden daarin hun aandeel, het klooster te Binderen ook, maar in de protocollen komen we op dat gebied uitsluitend de Tafel van de Heilige Geest tegen. De Heilige-Geestmeesters, ook wel armmeesters of provisoren genoemd, deden hun werk immers namens het stadsbestuur.
Inkomsten (de "Tafel") vloeiden binnen via donaties, verpachting van grond, cijnzen en renten. Waar dat geld dan weer aan werd uitgegeven, wordt duidelijk als we een blik werpen op de administratie van de Tafel uit 1510.[1]
De wanhopige berekening die de opsomming omlijst, spreekt boek(houders)delen!

Uitgaven (in hoeveelheden rogge):
- de persoon of kapel van de 3 Jaargetijden
- de rector van het altaar van de Heilige Geest, van het altaar van Onze Lieve Vrouw, het altaar van St. Jan en het altaar van Sinte Catherine.
- het convent van Sonsbeeck
- de priesters van twee 'vromissen' te doen
- het broederschap van Sinte Cathrine
- heer Thomaes Michiels (van het gasthuys)
- het broederschap van Onze Lieve Vrouw voor de zaterdagse mis
- 'eenre' vrouwe
- de organist
- de schout (zoals de gewoonte is)
- de kerkmeesters

Uitgaven (in Rijnsguldens)
- om brood te bakken
- om rogge en koren te halen
- de armen binnen en buiten de veste
- linnen en laken voor de armen
- de zieke armen suiker 'dair sij mede geaeft sijn geweest'.
- voor de doodskist van Goyart Goben (5 gl. en 7 st.)
- tegen de armen Zipsken voor wijn (18 st.)
- voor nagels die vertimmerd zijn en andere ijzerwaar (3,5 gl.)
- voor latten, hout en zagen (12 gl.)
- voor kosten van de uitvaart van Jans die Hoeck (20 st.)
- voor twee ossenvellen (19 gl.)
- .... den armen schoenen (10 gl.)
- gelag in den Swaen (3 gl.)
- Jan die Cremer die Oude brood en kersen (34 st.)
- gegeven Jan Beck voor bier dat hij heeft gehaald (3 gl.)
- gegeven de kerkmeesters voor wijn (6 gl.)
- gegeven Willem Gooijarts van de ossen te slachten (8 st.)
- gegeven de koster voor luigeld (8 st.)

Soms komt je zo een akte tegen die, ondanks het aanslepen van middelnederlandse woordenboeken, vergrootglazen en uiterst sterke koffie, een niet te doorgronden en dus geheimzinnige mededeling oplevert. Wat te denken van: "Franc die Jonge heeft gekendt dat hij sculdig is te leveren te Helmont opt kerckhoff den kerckmeesters van der kerck tot Helmont alsulck gebruc van de steenen als gebrucken../..gebreeckend als die vier pullensen../..pulleersters dair die drie aff gemaect sijn, gelovende die voert te halen of te doen halen als hij daartoe versocht sal worden." (24 maart 1513)
Welke arbeid werd er op het kerkhof verricht? Puzzelt u mee? Wat steuntjes in de rug: gebrec = ongemak, gebruken = genieten, vrij kunnen be-

schikken over; pulle = vaas, kruik, vaatwerk en pulleren (palleren) = optooien, polijsten.

Details

Uit de protocollen komen ook heel kleine, en tegelijkertijd toch heel aardige wetenswaardigheden, naar voren:

21 november 1515:

Over religie: Elke donderdag werd er in de Helmondse kerk blijkbaar voor het beeld van Onze Lieve Vrouw gezongen. "Symon Aert van den Grotenacker verkoopt aan priester Jan Peters, ten behoeve van degenen die donderdags zingen den epistel en evangeliën voir Onse Lieve Vrouwenbeelt, een jaarlijkse rente van dertig stuivers."

1517:

Over Helmondse molens: Arnold Spaens, rentmeester van de jouffrouwe van Helmont, verpacht aan Johanna, de weduwe van Pauwels sMollers, de drie Helmonse molens, met recht van gemaal, voor de tijd van zes jaar. Pachtsom: 75 mud rogge, 3 mud mout, en 10 peters (muntstukken).

20 jan. 1513:

Over een studiebeurs: Aleit, dochter van Jan Maes, heeft gegeven aan Lauwrens, haar zoon, een mand rogge per jaar, "in hulpen tot sijnre scolen."

21 juni 1522:

En tenslotte, verwijzend naar de hedendaagse discussie of de strafwet moet gaan voorzien in schadevergoedingen aan slachtoffers, te betalen door de daders: Thijs van Diddenhoeve, in zijn ziekbed liggend vanwege zekere "quessueren die hij onfangen hadde van Willem Tymmermans", laat in het bijzijn van kapelaan Dierijck Snoecx weten dat, mocht hij aan zijn verwondingen overlijden, zijn vrouw Catherine de penningen (schadevergoeding) in moet zetten voor zijn zaligheid zijner ziel.

NOTEN:

1. De administratie van de Armentafel moet gedateerd worden in 1510, in 1523, of tussen die jaartallen in; de rekening staat namelijk neergeschreven op de omslag van dit protocol.

   De gebruikte akten zijn terug te vinden in het Rechterlijk Archief Helmond, inventarisnummer 229, bij de volgende aktenummers: 404, 725/1625, 293, 621, 891, 324 en 1511.

EEN KIJKJE IN DE STIPHOUTSE SCHOOL ANNO 1891

Door Teus Korporaal

De wet tot regeling van het lager onderwijs van 1889 bepaalde dat voor elke school een regeling moest worden opgesteld waarin beschreven werd de klasverdeling, de schooltijden, de vakanties, alsmede het leerplan en de boeken die voor de behandeling van de leerstof werden gebruikt. Met andere woorden, zo een plan beschreef het hele reilen en zeilen van de school. Het gemeentebestuur van Stiphout zette hoofdonderwijzer J. de Kort aan het werk om een en ander maar eens op papier te zetten. Op 15 mei 1890 leverde hij zijn "huiswerk" in. Burgemeester A. van Lieshout en zijn wethouders H. Gijsbers en P. Verhagen behandelden het ingediende plan, geassisteerd door secretaris M. Sprengers, in hun vergadering van vrijdag 20 juni 1890. Inhoudelijk werd niets meer aan het plan gewijzigd. Immers, wie wist beter wat er op de school met ca 30 à 35 leerlingen gebeurde, dan het hoofd van die school. Laten we het plan eens op de voet volgen.

De Stiphoutse school had slechts één lokaal. Timmerman J. van den Heuvel uit Aarle-Rixtel had begin 1890 nieuwe banken geleverd, zodat de kinderen ordelijk in de klas konden plaatsnemen. De school telde drie klassen, t.w. een laagste klas, een middelste klas en een hoogste klas. Elke klas was weer verdeeld in twee afdelingen (zgn. leerjaren). Als regel werd aangenomen dat kinderen van zes tot twaalf jaar de school bezochten. Eenmaal per jaar (1 april) werden leerlingen die zes jaar waren tot de school toegelaten. Kinderen uit de gemeente die al eerder op school waren geweest, mochten zowel in april als in november beginnen. De overgang van de ene naar de andere afdeling vond jaarlijks plaats op 1 april.

Schooltijden

De dagindeling van maandag tot vrijdag liep van 's morgens negen tot elf en 's middags van half twee tot vier uur, hetgeen inhield dat er 's morgens vijf lessen van een half uur waren en 's middags vier. De tijd tussen elf en twaalf uur bleef vrij voor de Geestelijken, en werd niet als echte schooltijd gezien. Verder voegde meester De Kort aan zijn plan de volgende bepaling toe: "Zoodra de school door meisjes wordt bezocht, zal onderwijs in de vrouwelijke handwerken worden gegeven, zaterdag van negen tot elf uur voor de middag en van twee tot vier uur na den middag." De meisjes waren slechter af, zij moesten immers zes volle dagen naar school!

Veel vrije tijd was de schoolgaande jeugd toch niet gegund. De jaarlijkse Paasvakantie liep van donderdag voor Pasen tot zondag na Pasen. De zomervakantie werd vastgesteld van 15 augustus tot de 1e september, terwijl de kerstvakantie liep van 24 december tot 2 januari. Als zoethouder-

tje schreef meester De Kort in zijn plan: "Buitendien zal er geen school zijn op de zaterdagen." (Voor de jongens dan!)

Leerplan

In het leerplan werd de verdeling aangegeven van de leerstof over de schooluren per week, gebaseerd op een totale schooltijd van zes jaar. Meester De Kort maakte een overzichtelijk leerplan en een lijst van de leer- en leesboeken die bij het onderwijs in Stiphout werden gebruikt. De lezer vindt het complete overzicht bij dit artikel.

De schoolopziener van het district Eindhoven, D.H. van den Acker, keurde het Stiphoutse plan op 12 juni 1890 goed. Dankzij de uitvoerige rapportering van gemeentesecretaris Marinus Sprengers kunnen we honderd jaar later de gang van zaken op het dorpsschooltje eenvoudig receonstrueren. Diegenen die zes jaar onderwijs (konden en mochten) volgen, moesten gezien het leerplan van de school hun weg in de maatschappij wel kunnen vinden, wanneer we er vanuit gaan dat de theorie van het plan en de praktijk op school op elkaar waren afgestemd!

Bron: Gemeentelijke Archiefdienst Helmond, Adm. Archief Stiphout 1812-1931, inv.nr. 97: Notulen Burgemeester en Wethouders 1888-1902.

---/----/---

Sint Trudostraat; pand gebouwd ca.1891

LEERPLAN

a. Eerste schooljaar

Aanschouwing	2 uur	Ontwikkeling der zinnen dat is leeren zien, leeren verstaan.
Lezen	5 uur	Letters en klanken en eenvoudige verbindingen, afgewisseld met versjes opzeggen.
Schrijven	5 uur	Eenvoudige letters op de lei.
Rekenen	1½ uur	Oefeningen met getallen van 1-10, vooral met voorwerpen.
Zingen	1½ uur	Eenvoudige liedjes naar het gehoor.
Vertellen	1½ uur	Eenvoudige korte verhalen.
Teekenen	1 uur	Eerste oefeningen volgens de methode J. van den Berg.

b. Tweede schooljaar

Aanschouwing	2 uur	Voortzetting naar platen.
Lezen	5 uur	Voortzetting van het eerste schooljaar, eenlettergrepige en meerlettergrepige woorden.
Schrijven	5 uur	Letters, woordjes, cijfers van 1-100.
Tellen of rekenen	1½ uur	Uit het hoofd.
Zingen	1½ uur	
Vertellen	1½ uur	
Teekenen	1 uur	Eerste oefeningen als in het eerste schooljaar.

c. Derde schooljaar

Aanschouwing	1 uur	Voortzetting van het tweede jaar naar platen.
Lezen	5 uur	Juist uitspreken en verstaanbaar lezen.
Schrijven	3 uur	Hoofdletters en samenhangend schrift.
Rekenen	5 uur	Getallen boven 100. Behandeling der vier hoofdregels.
Zingen	1½ uur	Eenvoudige liedjes naar het gehoor.
Vertellen	1½ uur	Hoofdfeiten en personen der geschiedenis van ons vaderland.
Teekenen	1½ uur	Voortzetting van het tweede schooljaar.

d. Vierde schooljaar

Aanschouwing	1 uur	Voortzetting van de het 3e jaar.
Lezen	5 uur	Vlug leezen zonder stooten of haperen. Spreken over het geleezene.
Schrijven	3 uur	Bij afwisseling groot en klein.
Rekenen	5 uur	Behandeling der vier hoofdregels met grootere getallen, toegepast op vraagstukjes.

Hoofdrekenen	2	uur	Zeer eenvoudige hoofdstukjes.
Nederlandsche Taal	4	uur	Behandeling en toepassing der noodzakelijkste taalregels. Kennis van zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden en werkwoorden.
Geschiedenis	1	uur	Bevattelijke verhalen van merkwaardige personen en zaken.
Zingen	1½	uur	Zie 3e jaar.
Vertellen	1½	uur	Zie 3e jaar.
Teekenen	1	uur	Voortzetting van het 3e jaar.
e. Vijfde schooljaar			
Lezen	3	uur	Natuurlijk lezen. Klemtoon in woorden en zinnen.
Schrijven	3	uur	Klein loopend schrift.
Rekenen	3	uur	Tiendeelige breuken met (gepaste) (passende) vraagstukjes.
Hoofdrekenen	1½	uur	Met passende vraagstukjes.
Nederlandsche Taal	4	uur	Ontleding, onderscheiding van voornaamwoorden, voorzetsels, voegwoorden en bijwoorden. De uitgebreide zin.
Opstel	1	uur	Brief, rekening en kleine beschrijvingen.
Aardrijkskunde	1	uur	Nederland.
Natuurkennis	½	uur	Kennis en leefwijze planten en dieren.
Geschiedenis	1	uur	Jaartallen en geregeld verhaal der vaderlandsche geschiedenis.
Zingen	1	uur	Liedjes naar het gehoor.
Teekenen	1	uur	Voortzetting van het 4e jaar.
f. Zesde schooljaar			
Lezen	3	uur	Fraai lezen, ook versjes, verklaringen van taalwendingen en spreekwijzen.
Schrijven	3	uur	Zie 5e jaar.
Rekenen	3	uur	Gewone breuken. Beredeneerd oplossen van vraagstukjes.
Hoofdrekenen	1½	uur	Met grotere getallen en gepaste vraagstukjes.
Nederlandsche Taal	4	uur	Voortzetting van het 5e schooljaar.
Opstel	1	uur	Voortzetting van het 5e jaar.
Geschiedenis	1	uur	Voortzetting van het 5e jaar.
Aardrijkskunde	1	uur	Eenige kennis der aarde, van Europa en meer bijzonder van Nederland.
Natuurkennis	½	uur	Verhalen uit de drie rijken der natuur. Verklaringen van eenvoudige natuurkundige werktuigen.
Zingen	1	uur	Liedjes naar het gehoor.
Teekenen	1	uur	Voortzetting van het 5e schooljaar.

LIJST DER LEER EN SCHOOLBOEKEN

Ter ondersteuning en ter uitvoering van bovengenoemd leesprogramma werd gebruik gemaakt van onderstaande boeken:

1. Lezen
   a. Eerste en tweede afdeeling
      * Leesboekjes door H. Baarschers No. 1-5
      * Leesboekjes door H. Koster No. 2-6
      * Een klaverblad door H. de Raaf en B. Baas No. 1-3
      * Leesboekjes van A. Theurs, 1e en 2e stukje
      * Nuttige leesoefeningen, 1e en 2e stukje
      * Leesboekjes van H. de Jong, 1e, 2e en 3e boekje
      * Rood, wit en blauw door Bosman, 1e stukje
      * Ons eerste boek door W.F. Oostveen.
   b. Derde en vierde afdeeling
      * Leesboekje van H. de Jong, 4e boekje
      * Uit den kindertuin door J.G. Wijn, 1e tot 4e stukje
      * Leerzaam en bevattelijk leesboek, 1e en 2e stukje
      * *Mengelingen voor de jeugd door V.d. Veijt*
      * Kinderschat door Gouverneur
      * Klokjes, Nieuwe Vertellingen van den torenwachter door K. Hofkamp.
      * Veelkleurige bloemen door Bosman, 1e en 2e stukje.
   c. Vijfde en zesde afdeeling
      * Nederlandsch leerboek voor de lagere school, 4-8 deeltje
      * Honderdtallen door Schmid, 1e en 2e stukje
      * Zoutkorreltje door Bosman, 1e stukje
      * Uit den kindertuin door J.G. Wijn, 5e-7e stukje
      * Vertellingen van den torenwachter door K. Hofkamp.

2. Taal en Stijl
   * Het nieuwe taalboek door M.J. Koenen, 1e-4e deeltje
   * Taaloefeningen voor de lagere school door H. de Jong, 1e en 2e stukje
   * Kleine nederlandsche spraakkunst door A.A. Holst.

3. Rekenen
   * Eerste rekenboekje door B.E. Mater
   * Rekenboek door A.L. Boezer, 1e-5e stukje
   * Rekenboek voor de volksschool, door F.A. Woltering en A.H. v.d. Grinten, 1e-7e stukje.

4. Geschiedenis
   * Kort begrip der vaderlandsche geschiedenis door A.A. Holst
   * Geschiedenis van ons vaderland door T. Knuivers.

5. Aardrijkskunde
   * Kort begrip der aardrijkskunde door A.A. Holst
   * Noord-Brabant, Leerboekje voor de lagere school door W.A. van Eck.

6. Natuurkunde

7. Teekenen
   * Teekenschriften van J. van den Berg, No's 1-8.

8. Landkaarten
   * Kaart van het Koningrijk der Nederlanden door H.F. Puls
   * Kaart van de provincie Noord-Brabant door A.B. van Lieshout.

STADSGENOTE COR HOCKERS 100 JAAR.

Door Jan Zeeuwen.

Het was een gezellige drukte in restaurant De Briketterie, waar op een zaterdagmiddag medio februari mevrouw C. Onnes-Hockers recipieerde. Temidden van haar kinderen en kleinkinderen gaf ze het 'oudere' Helmond de gelegenheid haar te feliciteren met haar honderdste geboortedag op 10 februari.

Naast vele anderen was het College van B. & W. vertegenwoordigd in de persoon van burgemeester W. van Elk. Hij overhandigde haar als oudste inwoonster van onze stad een foto van de Helmondse markt anno 1891. Want in dat jaar werd Cor Hockers in het centrum van Helmond geboren, als zevende kind in een rij van acht.
Het reizen zat haar al vroeg in het bloed want op haar zeventiende jaar reisde ze al regelmatig naar Brussel om daar het modistenvak te leren. En amper 22 jaar oud huwde ze in de Lambertuskerk 'met de handschoen' om haar verloofde naar Nederlandsch Oost-Indië te kunnen volgen. Dat was in 1914, toen rond Helmond-kermis de Eerste Wereldoorlog uitbrak en een reis per schip naar onze kolonie bijna onmogelijk was.

In 1923 keerde het gezin terug met zoon Onno, om een negenjarig verblijf in de tropen te besluiten. Het betekende slechts een kort verblijf in ons vaderland. Want na een verblijf in Amersfoort woonde de familie in het Belgische Spa en aan de Franse rivièra te Nice en in Antibes. Maar toen was de familie al uitgebreid met twee dochters, Elvire en Beatrice, die respectievelijk in Nederland en Frankrijk waren geboren. Met deze twee kinderen leeft de honderdjarige nu aan de Caroluslaan in haar geboortestad Helmond.

VAN OUD TOT OUDSTE

een bijna 700-jarige stamreeks.

J.C.P. Vogels.

Op 10 februari j.l. vierde mevrouw Cor Onnes Hockers haar honderdste verjaardag. Daarmee werd ze Helmonds oudste inwoonster, die bovendien ook nog in Helmond geboren is. Haar familie is in Helmond terug te vinden tot 1688. In dat jaar werd het eerste kind van Peter Laurensse Hockers en Wilhelma Goort Daems geboren. Alhoewel de moeder een Helmondse was, waren de ouders niet in Helmond getrouwd.
Van oudsher is de omvang van de familie Hockers beperkt gebleven. Raadpleging van het telefoonboek levert slechts één mannelijke naamdrager op.

In de Heemschouw van 1988, ter gelegenheid van het 40 jarig jubileum van onze vereniging, bevond zich tussen de bijdragen van de genealogische werkgroep een stamboomschema met Helmondse nakomelingen van Bertram van Hetsroij, een Helmondse koopman die rond 1600 leefde.
In 1834 huwde Petrus Hockers, de grootvader van mevrouw Onnes-Hockers, met Johanna Catharina Swinkels, een afstammelinge van genoemde Bertram, vandaar dat vanaf dat moment ook alle Helmondse Hockers tot 1937 op dat afstammingsschema voorkomen.

Op de Heemschouw bevond zich ook een stamboom (volgens de gangbare opvattingen) van de Van Berlaers, heren van Helmond tussen 1314-1425. Ontsluiting van het Helmondse schepenprotocol, een belangrijke historische bijdrage van Henk Beijers uit Schijndel, wekte mijn belangstelling om te onderzoeken of nog Helmondse nakomelingen te vinden zijn van de vroegere heren van Helmond. Die belangstelling werd niet in het minst versterkt door een bij mij opkomende afwijkende opvatting over de genealogie Van Berlaer.
Welnu, niet alleen blijken nog nakomelingen van Van Berlaer te leven, Helmonds oudste inwoonster, mevrouw Cor Onnes-Hockers is een van die personen. Haar afstamming, en die van vele anderen, loopt via de volgende stamreeks:

Jan van Berlaer.

Jan I Berthout van Berlaer, overleed ca. 1328. In 1314 werd hij heer van Helmond. Uit zijn eerste huwelijk ca. 1300 met Elisabeth van den Berghe, overleden na 1317, volgt zijn zoon.

Lodewijk van Berlaer.

Lodewijk van Berlaer, overleden voor 1346, volgde hem op als heer van Helmond. Hij huwde ca. 1325 met Johanna van Dynther. Zij

was in 1357 reeds overleden. Als tweede zoon geboren volgt:

Walraven van Berlaer.

Walraven van Berlaer volgt zijn broer Jan II op als heer van Helmond. In 1361 was hij reeds dood. Rond 1350 was hij gehuwd met Elisabeth Uten Hoven die pas na 1407 overleed. Hun enige zoon volgt.

Jan III van Berlaer.

Jan III van Berlaer bereikte voor die tijd de respectabele leeftijd van ca. 75 jaar. Rond 1350 geboren, stierf hij in 1425. Door het bouwen van het Kasteel en zijn vele buitenechtelijke kinderen is hij bekend gebleven. Hij huwde uiteindelijk met Margriet van den Vehuse. Zij overleed voor 1474. Hun jongste dochter volgt.

Agnes van Helmont.

Agnes van Helmont, overleden na 1488 huwde in de jaren dertig met de Bossenaar Henrick Beckers. In 1459 was hij reeds overleden. Hun oudste dochter volgt.

Margriet Becker(s).

Margriet Becker(s) overleed na 1490. Zij huwde voor 1472 met Dirck van Bruheze, die in 1478 was overleden. Van moederskant stamde hij uit de familie Van Ghemert. Zijn verre voorouders hadden het in Brouwhuis voor het zeggen. Het is best mogelijk dat beiden enige tijd gewoond hebben op het "Slotje" in Brouwhuis-Zuid. Hun oudste dochter volgt.

Sophie van Bruheze.

Sophie van Bruheze, overleden na 1525, was ca. 1496 gehuwd met Arnt van Eijnhouts. Deze was in 1523 overleden. Het leengoed Ter Smissen te Aarle was een van hun bezittingen. Hun oudste zoon volgt.

Adriaan van Eijndhouts.

Adriaan van Eijndhouts overleed in 1553 in 's-Hertogenbosch, waar hij woonde. In de jaren veertig huwde hij met Angela Sampson, die 1572 aldaar overleed. Hun vierde zoon volgt.

Joris van Eijndhouts.

Joris van Eijndhouts overleed in 1611 en was mogelijk woonachtig te Aarle-Rixtel. Zijn

weduwe Cunera van Fleru overleed tussen 1631 en 1633. Hun tweede zoon volgt.

Francois van Eijndhouts.

Francois van Eijndhouts, priester, is na 1648 te Hoogstraten overleden. Zijn natuurlijke dochter volgt.

Barbara van Eijndhouts.

Barbara van Eijndhouts overleed 1675 te Aarle-Rixtel. In 1654 was ze reeds gehuwd met mr. Jan Schenckels. Deze overleed in 1673 aldaar. Hun dochter volgt.

Hendricxken Schenckels.

Hendricxken Schenckels stierf in 1699 te Helmond als echtgenote van Mathijs Vorsters. In 1689 waren ze in Helmond gehuwd. In 1704 overleed Mathijs, nalatende zijn tweelingdochters en een zoon. Hun "jongste" dochter volgt.

Anna Barbara Vorsters.

Anna Barbara Vorsters werd in 1691 te Helmond geboren. In 1709 huwde ze met Jan van Geldrop die in 1681 alhier geboren was. Dit echtpaar kreeg negen kinderen, waarvan er drie huwden. Ex-secretaris van onze vereniging Cor van Lierop is een afstammeling van hun zoon Mathijs.

Anna Margareta van Geldrop.

Anna van Geldrop werd te Helmond in 1721 geboren. Ca 1758 is ze buiten Helmond gehuwd met Peter Hockers. Deze was in 1723 te Helmond geboren. Dit echtpaar kreeg vier kinderen. Ons bestuurslid Ad van Tilburg is een afstammeling van hun dochter Wilhelma.

Joannes Hockers.

In 1762 werd Johannes Hockers in Helmond geboren. In 1834 was hij reeds overleden. In 1798 huwde hij te Helmond met Wilhelmina van Hout uit Beek en Donk. In 1834 was zij ook overleden. Dit echtpaar kreeg 5 kinderen.

Petrus Hockers.

Petrus Hockers werd in 1803 te Helmond geboren en overleed alhier in 1879. In 1834 huwde hij met eerder genoemde Johanna Catharina Swinkels. Zij was in 1811 te Helmond geboren en overleed in 1864 eveneens te Helmond. Dit echtpaar had 10 kinderen.

Petrus Fredricus Hub. Hockers. Petrus Hockers werd in 1839 te Helmond geboren. Hij overleed in 1912 eveneens te Helmond. In 1875 huwde hij met Cornela Alegonda Reuser. Zij was 1856 in Beesd geboren (Gld.) en overleed in 1940 te Helmond. Dit echtpaar had 8 kinderen. De voorlaatste dochter uit dit gezin volgt.

Cornelia Antonetta Hub. Hockers. Cornelia Hockers, geboren op 10 februari 1891 te Helmond, huwde in 1914 met Francis Onnes. Uit dit huwelijk één zoon Onno, wonende in Zuid-Afrika, en twee dochters, Elvire en Beatrix, die beiden nog in Helmond wonen.

DE HELMONDSE PROTESTANTEN EN HET HERSTEL VAN DE BISSCHOPPELIJKE HIERARCHIE IN 1853.

Door Teus Korporaal.

In het vorige nummer van "Helmonds Heem" publiceerde drs. G.J. van Bussel een artikel onder de korte titel "1853". Hij beschreef hierin de invoering van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853, alsmede de reactie daarop van de zogenaamde Aprilbeweging. Aan het eind van het artikel nam hij een brief op van dominee Marius Cornelis van Houten uit Bergeijk, die deze, namens het Departement van de Protestantse Vereniging "Unitas", aan de (hervormde) familie Wesselman in Helmond schreef.

Wie mocht denken dat de Brabantse Protestanten in vuur en vlam stonden over de invoering van de bisschoppelijke hiërarchie moet zijn of haar mening herzien. In de notulen van het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Brabant (in die tijd het hoogste provinciale Hervormde bestuurscollege) wordt over de invoering met geen woord gerept! De plaatselijke kerkeraden in bijv. Asten en Someren lieten deze ingrijpende zaak blijkbaar ook aan zich voorbijgaan, althans de notulen zwijgen op dit punt. In de Deurnese kerkeraadsnotulen wordt opgenomen dat er een herderlijk schrijven over de invoering is ontvangen van de "Algemeene Synodale Commissie van de Nederlandsche Hervormde Kerk". Bedoeld is het schrijven dat dit hoogste kerkelijke bestuurscollege op 22 april 1853 deed verschijnen. De brief werd opgeborgen en daarmee waren de Deurnese kerkeraadsleden klaar. We kunnen spreken van een soort gelaten ondergaan van de ontstane situatie. Het tij was niet meer te keren, waarom dan nog actie?

De Helmondse kerkeraad schonk wat meer aandacht aan de zaak, maar uiteindelijk liep het ook hier met een sisser af. Op 3 april 1853 vergaderde de kerkeraad onder voorzitterschap van Ds. Jan Theodoor Endtz. Hij sprak "van den smartelijken indruk, welke die gebeurtenis aanvankelijk bij de Protestanten in het Vaderland had te weeg gebragt..." Let wel: hij spreekt niet over de Helmondse emoties. De predikant stelde voor, wanneer met de uit Utrecht ontvangen notitie akkoord gegaan zou worden, deze op zegel af te schrijven, en daarna deze **niet** als kerkeraad te ondertekenen, maar als particulieren in de gemeente rond te sturen. De kerkeraad vond dit toch wat te mager en meende dat een classicale of provinciale reactie veel meer zou aanspreken. Eén der kerkeraadsleden wilde de mans-lidmaten bijeenroepen voor verdere beraadslagingen. Dit was immers een zaak die breder opgepakt moest worden. De andere kerkeraadsleden gingen niet in dit voorstel mee, daar zo'n overleg "in geenen deelen tot eenige goede uitkomst leiden zou.." Blijkbaar waren de Helmondse kerkeraadsleden niet zo zeker van hun zaak. Na enig heen en weer gepraat wordt uiteindelijk besloten "het gevoelen des kerkeraads over de bewuste zaak denzelven

openbaar en aan zijn Eerwaarde vragen zal of het Klassicaal Bestuur het plan tot het indienen van eenig adres ten bedoelden einde gevormd heeft, of wel menen ten uitvoer te brengen wilde."

Veertien dagen later was de reactie vanuit de classis (d.i. een regionaal verband van een aantal hervormde gemeenten) al binnen. Vanuit dat bestuurscollege trachtte men het over een andere boeg te gooien. "Laat de protestantsche politieken nu ook eens hunne stem verheffen en zien of zij wat meer zullen gedaan krijgen." De politiek zou wellicht meer kunnen bewerkstelligen dan de kerkelijke overheid.
De Helmondse kerkeraad kon zich met deze visie niet verenigen. Wanneer besloten werd zich tot de koning te richten, moest de kerk óók acte de presance geven. De protestantse politieke en kerkelijke organen konden dan gezamenlijk naar buiten treden. Gelijktijdig zag de Helmondse kerkeraad dat het praktisch onmogelijk was, voor de gemeenten die ver uit elkaar liggen, een vergadering te beleggen voor het opstellen van een stuk. In de afgelopen weken was al veel gesproken, gelezen en nagedacht over de invoering van de bisschoppelijke hierarchie. Wat zou een standpunt uit de verre Peel hier nog aan toe kunnen voegen? Besloten wordt niet verder over het geheel naar buiten te treden. Vanaf de preekstoel werd in de zondagse kerkdienst de herderlijke brief van de Algemene Synodale Commissie nog voorgelezen en daarbij bleef het.

Gedenkpenning

Voor de jonkheren Willem Lodewijk Joost, Adriaan Gilles en Adriaan Pieter Wesselman van Helmond had de invoering van de bisschoppelijke hiërarchie een jaar later nog een vervolg. Zij namen deel aan de vervaardiging van een gedenkpenning en traden toe tot een verbond voortvloeiende uit de zogenaamde Aprilbeweging.
Uit de tekst van de oorkonde blijkt nog eens duidelijk hoe protestants Nederland reageerde. De lezer van dit artikel moet zich wel realiseren dat onderstaande tekst niet de mening vertolkte van de protestant in de straat. Nu zouden we zeggen dat het de radicale geesten waren die met zulke teksten naar buiten traden. Opgemerkt mag worden dat de familie Wesselman onderstaande uitingen wél onderschreef.

De tekst van de bij penning behorende oorkonde luidde:

> "In den Jare 1854 heeft men doen slaan een Protestantschen gedenken verbondspenning, en bij elk exemplaar afgegeven dit bijschrift om
> 1. te vermelden de oorzaak, die geleid heeft tot het doen vervaardigen van den penning.
> 2. te verklaren de insigne en jaargetallen, in verband met de Protestantsche aangelegenheden, die zich in 1853 hebben voorgedaan, en

PROTESTANTSCHE
HANC TVEMVR & HAG WILLEMVR
GELOOF HOOP LIEFDE
1517
1648
EN
1853.
Gedenk-en Verbondspenning.

3. de strekking van den penning aan te toonen te gelijk als gedenk- en verbondspenning.

- De oorzaak

De eerste aanleiding tot het doen vervaardigen van de penning was de aankondiging door de Ultramontanen en Jesuïeten, dat er een penning zou worden geslagen "ter eere der herstelling van de geregelde kerkordening (of liever van de bisschoppelijke hierarchie) in Nederland.

Daar nu, helaas, de historiebladen aan de nakomelingschap zullen vermelden hoe in 1853, in het van ouds zoo gezegende Protestantsche Nederland, weder zijn gevestigd de Aartsbisschops- en Bisschopszetels, zoo zullen toch ook diezelfde geschiedvellen aan het Nageslacht moeten doen kennen den ontwaakten geest, die in het verzet van duizende en tienduizende Protestanten zich tegen de Pausselijke aanmatiging heeft geopenbaard, en die, al heeft hij niet kunnen weren wat door trouweloosheid reeds was verkregen, dan toch den opperpriester van Rome heeft moeten overtuigen, dat Nederland, der gezegende Kerkhervorming en den tachtigjarigen bloedstrijd onzer vaderen gedachtig, nimmer meer gewetensdwang dulden zal.

- De verklaring

De insigne op den Protestantschen penning is, in tegenstelling van den aaangekondigden Roomschen penning, eenvoudig, maar niettemin veel beteekenend. Eenmaal prijkte onze geldmunt met het beeld voorstellende de bescherming der vrijheid van geweten in vertrouwen op Gods woord. Men wil het aandenken van dat Voorvaderlijke zinnebeeld levendig houden, en strijden met de wapenen van Geloof Hoop en Liefde, welke woorden op de keerzijde van den penning vermeld staan.

In het jaar 1517 voor Nederland gedenkwaardig door de als toen plaats gehad hebbende Kerkhervorming, niet minder het jaar 1648, waarin, na een langdurigen bloedigen strijd, het Protestantisme in Nederland gehandhaafd en bevestigd werd. 1853 heeft ons bij den ontwaakten geest, wel nog niet gevrijwaard voor de listige pogingen en aanslagen der satellieten van Rome, en zelfs hebben de Protestanten met opzigt tot hunne regtmatige klagten en uitzigten teleurstelling moeten ondervinden, maar desniettegenstaande blijft dat jaar gedenkwaardig door eene algemeene en krachtige verlevendiging van den Protestantschen geest, die getuigde dat de vroegere jaren van 1517 en 1648 niet waren vergeten, en in verband daarmede nu ook aanleiding geeft tot een vernieuwd verbond om, des gevorderd met opoffering van goed en bloed, even als onze Voorvaderen, te blijven waken en strijden voor Evangelisch licht en waarheid.

dering met dankzegging door den Predikant gesloten.

Gelegenheid 3 April 1853.

J. J. Lindt.

J. F. Kiersch.

P. F. van Vlissingen

J. Ph. Weitzel

Kerkeraads-Vergadering gehouden d. 3 April 1853

1 De vergadering wordt met het gebed geopend door den Predikant in tegenwoordigheid der leden Kiersch, van Vlissingen en Weitzel.

2. De handelingen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd

3. De Praeses spreekt met de leden over de Allocutie van den Paus van tot zijne Cardinalen gerigt, welke in de dagbladen te lezen stond, en bekend was en waarby medegedeeld werd, dat hij voor Nederland tot de belangen van de R. kath. kerk in het zelve eenen Aarts-Bisschop en andere Bisschoppen benoemd had. De Praeses spreekt van den smarte druk welke die gebeurtenis aanvankelijk bij de Protestanten in het Vaderland te weeg gebragt terwijl een adres aan Z. H. betrekkelijk deze aan uit Utrecht gerigt aan den Kerkeraad dezer Gemeente gezonden, met een ook zoodanig adres bij Z. H. ingediend door Broeder Kiersch en

- De strekking

Gelijk zoo even gezegd werd, is het jaar 1853 belangrijk met opzigt tot de luide stemmen van zoo vele duizende ingezetenen tegen de gepleegde ontrouw van Staatsmannen die geen prijs stelden op de Kerkhervorming, op het behoud van het gezegende Protestantisme, op de regten in een tachtigjarigen strijd verkregen, evenmin als op de eer en den roem des Vaderlands en van het dierbare Stamhuis van Oranje. De protestantsche penning moge de gedachtenis daaraan bewaren, doch nu in 1853 niet is kunnen geweerd worden wat den Protestant ergerlijk is, of verkregen wat hij met regt heeft verlangd, nu zal die zelfde penning ook strekken tot het sluiten van een verbond dat zich ten doel stelt onze dierbaarste belangen te blijven voorstaan en met alle kracht weerstand te bieden aan en desnoods strijd te voeren tegen alle verdere aanmatigingen van de zijde van Rome. Door het bezit van dezen gedenk-en verbondspenning en het overgaan van denzelven van Ouders op kinderen en kindskinderen zal dan ook het bewijs gegeven worden dat men in 1853 niet alleen heeft deelgenomen aan de zoogenaamde Aprilbeweging, maar ook heeft aangegaan het verbond van krachtrigen strijd voor de vrijheid van geweten in het Geloof aan Gods woord met de wapenen van Geloof, Hoop en Liefde. Mogen velen tot dit verbond toetreden, hetzij door aansluiting aan genootschappen, tot dat doel werkzaam, hetzij door persoonlijke handelingen in dien geest".

Concluderend mag gesteld worden dat de familie Wesselman met betrekking tot de invoering van de bisschoppelijke hiërarchie zeker niet als representatief voor de Helmondse protestantse bevolking mag worden gezien. Zij waren in de gelegenheid in kontakt te treden met andere protestanten buiten Helmond en buiten de provincie. Aan de gewone Helmondse protestant ging dit alles voorbij. Protestanten en rooms-katholieken leefden, vanaf dat moment ieder binnen een eigen kerkelijke organisatie verder, veelal over en weer niet begrijpend wat hun wederzijdse geloofsovertuiging was.

Bronnen:
* Rijksarchief Noord-Brabant, Archief Prov. Kerkbestuur Noord-Brabant, inv. nr. 2, Notulen 1835-1853;
* Gemeentelijke Archiefdienst Helmond, (GAHm), Archief Kerkeraad Hervormde Gemeente te Helmond, inv. nr. 3, Notulen 1829-1888;
* GAHm, Archief Wesselman, inv. nrs 539, 550 em 552, Vervaardiging penning en toetreding verbond;
* Streekarchivariaat Peelland, Archief Kerkeraad Hervormde Gemeente te Deurne, inv. nr. 2, Notulen 1822-1866, alsmede Kerkeraadsnotulen van de Hervormde Gemeenten te Asten en te Someren;
* Dr. A.J. Bronkhorst, 'Rondom 1853' [Den Haag 1953];

* 'Eeuwfeest van het herstel der bisschoppelijke hierarchie in Nederland -Toespraken bij de nationale viering in Utrecht en Nijmegen benevens enkele pauselijke en bisschoppelijke brieven' [Utrecht/Antwerpen, 1953].

CHRISTOFE BUTKENS ALS GENEALOOG.

Door J.C.P. Vogels.

Christoforus Butkens (1591-1650) was prior van het Sint Salvatorklooster in zijn geboorteplaats Antwerpen. Daarnaast bestudeerde hij geschiedenis, geslacht- en wapenkunde. Hij is bekend als samensteller van een groot aantal geslachtslijsten en twee hoofdwerken: 'Annales généalogiques de la maison de Lynden' [Antwerpen 1626] en de 'Trophées tant sacrés, que profanes de la duché de Brabant [Antwerpen 1641].[1] Beide boeken bevatten vele geslachtslijsten, aangevuld met de wapens en een aantal oorkonden.
Het eerste werk was in het begin van de 19e eeuw aanleiding tot een heftige strijd tussen afstammelingen van het geslacht Lynden en baron d'Yvoy van Mijdrecht.

In het boek over het hertogdom Brabant komt ook de familie Van Berlaer voor. Bij mijn onderzoek naar die familie bleek, dat de genealogieën van Butkens niet bepaald betrouwbaar zijn. Stambomen zijn via verzonnen personen aan elkaar geknoopt. Verwijzingen naar gebeurtenissen en vermeldingen zijn uit de duim gezogen of niet meer te controleren wegens gebrek aan bewaard gebleven archiefbronnen.

Ik zal dat illustreren aan de hand van twee voorbeelden. In het genealogische fragment over de familie Van Elshout (bij Heusden) laat Butkens stamvader Jan I, heer van Elshout, huwen met een Joanna van Heusden, dochter van Jan III, heer van Heusden. Blijkens een artikel uit 1975 [2] is deze Jan I van den Elshout (overl. 1323) echter zelf rechtstreeks familie van de heren van Heusden. Jan is nl. een zoon van mr. Arnold van Heusden, een broer van Jan III.

Vier generaties verder laat Butkens Jan IV, heer van Elshout, huwen met een Staesyne van Gemert, dochter van Hendrik heer van Gemert en van Margriet van Stakenborg. Deze laatste was de dochter van Hendrik, heer van Stakenborg en van Margriet van den Vleeschuyse. Dit genealogische fragment viel te controleren. De families Van Gemert en Van Stakenborg blijken echter op een geheel andere wijze met elkaar verbonden te zijn.

RECONSTRUCTIE.

Gooswijn Moedel van Rode, leenman van de hertog van Brabant voor het leengoed "Te Veehuysen" te Sint Oedenrode en "Ter Donc" te Beek en Donk, en leenman voor het goed "Sceepstal" te Helmond had een dochter Katelijn. Deze huwde eerst met een Bertout Dircs van Meghen (ca. 1350).

Als weduwe hertrouwde ze ca. 1355 met Henrick Stakenborch, zoon van Mathijs Stakenborch van Boescot (Someren) en van Margriet (Haengreve?).
Uit het tweede huwelijk werd een dochter Margriet Stakenborch geboren. Deze moet ca. 1375 reeds gehuwd zijn met Jan van Cranenborch, een natuurlijke zoon van heer Dirck van Horne, heer van Perwez, Duffel en Cranenborch. Uit het huwelijk van Margriet Stakenborch en Jan van Cranenborch werd een dochter Liesbeth geboren.

Liesbeth van Cranenborch was omstreeks 1396 gehuwd met Dirck van Ghemert, leenman van de Kommanderij van de Duitse Orde te Gemert, zoon van Dirck van Ghemert voormalig heer van Gemert en van Sophia van Dynther. Of Dirck van Ghemert en zijn vrouw Liesbeth van Cranenborch ook werkelijk een dochter Staesyne hebben gehad moet nog uit nader onderzoek blijken.[3]

Zeker is, dat de familie Van Elshout en de familie Van Gemert niet zo rechtstreeks aan elkaar verwant zijn als Butkens beweert. Butkens heeft kennelijk een genealogische klok horen luiden maar wist niet waar de klepel hing. Beide voorbeelden illustreren mijns inziens, dat opvattingen, die zich baseren op de genealogische gegevens van Butkens met het nodige voorbehoud dienen te worden gehanteerd.

NOTEN:

1. Het boek over het hertogdom Brabant kreeg volgende uitgaven in 1652 en 1742. In 1726 verscheen nog een bijvoegsel.

2. Drs. P. Avonds en drs. H.M. Brokken: Heusden tussen Brabant en Holland (1317-1357), in: Varia Historica Brabantica IV, 1975, en drs. J.A. Coldeweij: Arnold van der Sluis, ridder, zijn afkomst en nageslacht (1245-1296), in: De Nederlandsche Leeuw nr. 11, nov. 1967.

3. Eigen aantekeningen uit de fiches op de "Bossche Protocollen", van wijlen dhr. F. Smulders en wijlen mevr. drs. M. Spierings.